

KORSFARAREN

När Anders Milton åt lunch med Johan af Donner den 1 juni ifjol, som var en måndag, sa Johan en bit in i samtalet att han slutat på Röda Korset.

– Vad fan säger du? minns Anders Milton att han sa. Har du slutat? Varför då?

Anders Milton hade varit ordförande i Röda Korset under tre år i början av 2000-talet, där han lärt känna kommunikationschefen Johan af Donner som under hans tid värvats tillbaka till organisationen, från Cancerfonden. Han lärde känna honom som en initiativrik, glad och trevlig människa, lätt att samarbeta med, mycket duktig. Även om de inte arbetade tillsammans, möttes dagligdags, förstod han att Johan af Donner var en förklaring, ja kanske själva förklaringen, till att Röda Korset etablerade sig som den hjälporganisation i landet som samlade in mest pengar, hördes mest, stod för de piggaste idéerna. Uppskattningen var ömsesidig; de kom att träffas också utanför jobbet, om än inte familjevis, i varandras hem. De fortsatte att träffas sedan Anders Milton slutat som ordförande: åt lunch eller middag två gånger om året, förhörde sig om varandras bekymmer och glädjeämnen, och nu berättade alltså Johan af Donner för den förvånade Anders Milton att han slutat på Röda Korset. Han hade sagt upp sig.

Sagt upp sig?

De satt på en liten krog vid Karlaplan, åt sallad och drack vatten därtill, skulle som vanligt dela på notan.

Administration, förklarade Johan af Donner. Han var, vilket alla visste, en usel administratör. Det fanns olika synpunkter på hans arbete. Nu gick det inte längre.

Han hade valt att säga upp sig.

Resten av lunchen ägnades frågan.

Nej, han visste inte vad han nu skulle hitta på.

Ja, han var mycket ledsen för att det blivit så här. Han hade ju ägnat Röda Korset tretton, fjorton år av sitt yrkesliv, också lagt ner många timmars ideellt arbete.

För övrigt var han som vanligt.

Anders Milton kunde inte ens ana att Johan af Donners värld låg i spillror.

Samma dag, alltså måndagen den 1 juni 2009, som var en ovanligt varm dag med molnfri himmel och lätta vindar, överlämnade revisorerna hos Öhrlings Pricewaterhouse Cooper sin utredning av "misstänkta oegentligheter" till Röda Korsets generalsekreterare Christer Zettergren. Utredningen kallades Projekt Saturnus, hade pågått i två månader och hållits inom en snäv krets. Revisorerna visste varken ut eller in. De fakturor Röda Korset bett dem granska, från en och samma tryckerifirma, hade alla attesterats av Johan af Donner utan att man kunnat spåra resultatet, varken tjänst eller produkt. När man bett af Donner komma med en förklaring, ett underlag i form offerter, utförda arbeten – bilagor, broschyrer, blanketter, affischer... – hade han lämnat en bunt papper som inte avslöjade mer än de ordkarga fakturorna:

- Strategi
- Genomförandeplan
- Möten
- Diverse resor
- 22 000 kronor

Så såg de ut.

Revisorerna hos Öhrlings gav upp, föreslog Röda Korset att "överlämna ärendet till Polisen då Polisen har ytterligare möjligheter till informationsinhämtning".

Vid det laget var Johan af Donner redan avskedad.

Avskedet hade både föregåtts och efterföljts av stor dramatik.

Det var inte första gången han blivit avskedad, fast det visste ingen på Röda Korset om – eller, kanske snarare, hade ingen på Röda Korset brytt sig om att ta reda på.

I början av 80-talet anställdes Johan af Donner som reklamare på Bosch i Sverige. Han skulle ansvara för trycksaker, hålla kontakt med reklambyråer och tryckerier, och ingen kan säga annat än att han levde upp till det goda intryck han gjort under anställningsintervjun.

– En glad prick, säger dåvarande marknadschefen Hans Haglund som anställde och avskedade honom.

Johan af Donner gjorde vad han var satt att göra, höll tider och åtaganden och var, som sagt, en glad prick. Skoj att få med i gänget. Och det gick ett år, det gick nästan

två, och, tyvärr, Johan af Donner presterade allt sämre. Det hände för lite omkring honom, han fick allt mindre ur händerna. Hans Haglund talade med honom. Han lovade att bättra sig. Hans Haglund talade med honom igen, och igen, och han skulle väl ha talat med honom ännu en gång om inte en faktura en dag hade landat på hans skrivbord – han godkände själv alla fakturor, alla inköp, ner till minsta pinal – och på fakturan stod att Johan af Donner köpt en cykel, en dyr och fin cykel, minns Hans Haglund, och tydligen tänkt sig att Bosch skulle betala för den.

Så fick Johan af Donner sparken från Bosch.

Innan han gick bad Hans Haglund honom att ta av sig Rolexklockan han fått som uppmuntran i arbetet – de hade fått ett parti klockor, av enklare modell, från huvudkontoret i Tyskland – men det gjorde han inte.

Från Bosch sökte han sig till reklambranschen, fick jobb på en framgångsrik reklambyrå som hette MK och där gjorde han samma goda intryck som han tidigare gjort.

– Väldigt trevligt sätt, säger Tom Zimmerman som anställde och avskedade honom. Mycket omtyckt på arbetsplatsen.

Tillägger:

– Väldigt hög uppfattning om sig själv.

Det som hände var att han så småningom kom efter med faktureringen. Han blev tillsagd att skynda på, han förklarade sig och förklaringen lät rimlig – det rörde sig om en katalog, kostnaden runt sexhundra tusen; vi befinner oss vid mitten av 80-talet – men när sommaren kom hade ännu ingenting skett, ingen faktura skickats för jobbet som gjorts. Nytt samtal, nytt löfte. Efter semestrarna skulle allt vara klappat och klart. Det var det inte.

Johan af Donner förklarade, till sist, att han inte kunde fakturera. Offerten han lämnat låg på 275 000 kronor, det vill säga mindre än hälften av den faktiska kostnaden.

Johan af Donner blev ombedd att gå därifrån, i rödaste rappet, utan att passera sitt arbetsrum. I arbetsrummet hittade man underlaget till den fil.kand. från Stockholms universitet – ekonomi, juridik, psykologi var det visst – han skulle fortsätta att använda sig av, när han sökte jobb, för titeln i klubbmatriklar och i Adelskalendern, dock falsk: en annans betyg, klister och tippex. När man undersökte de jobb som

passerat hans händer visade det sig att han dragit på firman flera förluster, mycket pengar, så mycket, säger Tom Zimmerman, att det årets vinst utraderades. Fast hur man än vände och vred på saken kunde man inte se att han tjänat på det, stoppat pengar i egen ficka. Fast Tom Zimmerman minns att det var en man, en firma, ett tryckeri, som dök upp och dök upp igen i högen av besynnerliga fakturor. Det är en av de två män som tjugofem år senare står åtalad vid Stockholms Tingsrätt för att ha hjälpt Johan av Donner bedra Röda Korset och Cancerfonden på 7,7 miljoner kronor.

Och det ska väl sägas:

När Johan af Donner började synas i media, som glad kommunikationschef på Röda Korset, i tweedkavaj och blankputsade skor, lätt i steget, tog en person med insyn i historien så illa vid sig att han skrev ett anonymt brev till organisationens ordförande och generalsekreterare, skrev om af Donners "olagligheter, illojalitet, tjänstemissbruk och moraliska tveksamheter" - enligt affärstidningen *realtid.se* - och lämnade några namn och telefonnummer som referens. Peter Öhrn, generalsekreterare vid den här tiden, kallade in den anklagade och berättade om brevet, men tyckte att kommunikationschefen lämnade en så pass bra förklaring att han kastade brevet i papperskorgen; bra så.

Förklaringen vet vi ingenting om.

Vad vi vet är att han var mycket uppskattad på Röda Korset. (Han kom dit 1988, fortsatte 1997 till Cancerfonden, värvades tillbaka 2004.) Han drog in pengar. Han sydde ihop fantastiska avtal. Han hade ett *enormt* kontaktnät, kände *alla*, umgicks i kretsar som vi andra bara läser om. Han var charmig, kreativ, pigg och glad, så oerhört stimulerande... hans gamla medarbetare, underlydande eller överordnade, bedragna eller inte bedragna, är rörande överens. Johan var *stjärnan*, som generalsekreterare Christer Zettergren uttrycker det i ett av dessa många sorgliga polisförhör.

Steget från reklam till bistånd var lätt att ta. Också på Röda Korset talade man numera om varumärke, marknadsandelar, kommunikationsstrategier. Lönerna kunde ingen av cheferna klaga på och ordföranden hade våning i Gamla stan, ett arvode värdig ett börsbolag och generalsekreteraren kvitterade glatt ut en Jaguar som tjänstebil.

Ingenting annat?

Han kom aldrig i tid. Han gick inte att få tag på. Han hade ingen ordning på sina papper. Han var, som en medarbetare uttrycker det, "en administrativ katastrof".

- Jamen det är ju Johan.

Han var, å andra sidan, en chef som var noga med att hålla nere kostnaderna, tog ur egen ficka när personalen skulle uppmuntras, betalade sina egna luncher, sällan åkte taxi, aldrig begärde högre lön.

I stället: på cykel i ur och skur, i sin långa mörkblå rock, barhuvad, mobilen mot örat och papperen i en plastkasse från ICA.

Cykeln, en gammal Kronan, parkerade han ofta i trapphuset, trots förbud, trots att ingen annan gjorde det, trots vaktmästarens upprepade förmaningar.

- Jamen det är ju Johan.

Det vore inte fel att säga att en man som Christer Zettergren, med rötter i den småländska frikyrkan, som arbetat sig hela vägen upp från flyktingförläggningen i Sävsjö till posten som generalsekreterare i svenska Röda Korset, föll i farstun för Johan af Donner, såg det som en ynnest att få tillhöra hans illustra vänkrets, vilket möjligtvis bidrog till att han inte reagerade på detta slarv, denna nonchalans, dessa höga tankar om sin egen person - och nu, flera månader senare, sitter som förstummad på sitt fina kontor i bunkern på Hornsgatan 54:

- Jag vet inte vad som är sant längre.

Nej, han hade heller inte noterat detta småljugande.

Stack in huvudet till sin sekreterare och sa att nu går jag på lunch, mötte biträdande kommunikationschefen i korridoren och sa att han skulle till tandläkaren, snart tillbaka, och på väg ner för trappan stötte han ihop med en styrelsemedlem som fick veta att Johan af Donner var på väg till ett möte.

Någon minns hur de satt några stycken, spånade idéer, och en av dem sa att skulle vi inte kunna göra så här... ingenting märkvärdigt, ingenting kostsamt, men en idé som några veckor senare kunde realiseras, fick genomslag i media och i en tidningsintervju berättade Johan af Donner om sin idé som nu burit frukt. När han i en korridor fick frågan om hur han kunde säga så, ta åt sig äran för något någon annan gjort, sa han just ingenting, skakade bara av sig frågan.

För övrigt var han som vanligt.

Claes Bohman, veteran inom reklambranschen, kom till Röda Korset med en idé. Runda upp, kallade han den. Tanken var att en kund som köpte till exempel en blus för 198 kronor skulle kunna runda av summan uppåt, till 200 kronor, och låta 2 kronor gå till Röda Korset. Enkelt, inga omkostnader alls. Han höll på att bli tokig. Den som följer mejlväxlingen mellan Claes Bohman och Röda Korset – den har pågått i tre år, pågår fortfarande – får samma känsla som när man läser Kafkas *Processen*: "Någon måste ha förtalat Josef K., ty utan att ha gjort något ont häktades han en morgon." När Claes Bohman skulle registrera varumärket Runda upp upptäckte han att Johan af Donner, Röda Korset redan registrerat det och då han försökte bringa reda i saken stämde han. Han vädjade om en lösning, med tanke på ändamålet, hade nu Svensk Handel med sig och de fick ett mejl från en av af Donners medarbetare som lyckönskade dem till "er nya insamlingsidé" – "jätteglad och tacksam om ni skulle kunna informera mig mer" – och talade om att Röda Korset nu hade fullt med "julens Runda upp insamling". Johan af Donner höll sig undan. Först sedan Claes Bohman hotat skriva ett brev till styrelsemedlemmarna drog stämningensansökan tillbaka. Nu finns två kampanjer, Röda Korsets som den betydligt mindre – vilket är en ny situation för organisationen som en gång var stoltast i landet men numera påminner om ett jagat villebråd, alltsedan kommunikationschefen Johan af Donner avskedats och åtalats.

Det tog sin tid.

Redan för tre år sedan hände det att anställda undrade över enstaka fakturor från en viss tryckerifirma – de kände inte igen jobben som skulle ha utförts – men varje gång förklarade Johan af Donner att det måste ha blivit fel. Han skulle ordna saken. Inga problem. Först när det uppstod diskussion kring en faktura för en tryckning av en bilaga, en omtryckning av en två år gammal bilaga, samt inbetalningskort – för en kampanj som redan var avslutad – började några anställda närma sig varandra, försiktigt undra om Johan af Donner bedrev "oseriösa affärer", som det heter i polisens förundersökning, med denna tryckerifirma uti Skärholmen vars priser låg ovanligt högt. Detta var sommaren och tidigt hösten 2008.

De följde spåren tillbaka, samlade ihop flera års fakturor, upptäckte allehanda konstigheter. De hittade inga offerter, inga följesedlar. De undrade varför en firma med så stora leveranser och som inte bara ordnade med tryckning av affischer, broschyrer, tidningsbilagor etc. utan också, enligt fakturorna, sysslade med idéer och strategier, research och analyser och mediekontakter inte hade några anställda, inte ens en hemsida. Borde inte en firma som arbetade med marknadsföring marknadsföra sig? Kampanjerna och projekten hette, enligt fakturorna, sådant som

Hjälp svältens offer i Afrika

Flodvågens offer

Krigens offer

Katastrofgivare

Tillsammans kan vi förändra

Det var inte alltid de kunde minnas dessa kampanjer, dessa projekt.

Ordförande Bengt Westerberg eller generalsekreterare Christer Zettergren hölls än så länge utanför, eftersom de misstroga befarade att herrarna skulle vifta undan dem. I stället gick de – alla kvinnor, alla med stor respekt för Johan af Donner – i februari 2009 till biträdande generalsekreterare Ulrika Årehed Kågström och luftade sina misstankar. De föreslog, för att inte väcka den björn som sov, en genomgång av alla stora leverantörer: då skulle frågor kunna ställas, frågetecken rätas ut. Innan detta hann sättas i verket anlände en faktura på 65 000 kronor, inklusive moms, 20 dagar netto, från tryckerifirman i Skärholmen. Projektet hette "Göra livet värt att leva" – Copy Plattform. Möten – och "World Healing Center" – Konzeptutveckling. Möten – men problemet med fakturan var att den ansvarige för "Göra livet värt att leva" inte kände igen uppdraget och vad gäller "World Healing Center" visste ingen vad det var.

Ni förstår.

Och så kom ännu en faktura, för samma projekt, på 99 875 kronor, inklusive moms, 10 dagar netto: Analys. Strategi. Skisser. Dig.lösningar och så vidare. Ingen ville kontera fakturorna. Johan af Donner pressade på, sprang runt på sin avdelning, ombads visa offerterna – som sa samma sak som fakturorna. Ombads komma med mer information, lämnade tre rader och på den fjärde stod: "på uppdrag av Bengt

Westerberg". Det var inte sant. Generalsekreterare Zettergren fick, till sist, veta. Revisorsfirman Öhrlings Pricewaterhouse Cooper fick ett uppdrag.

Avskedad blev Johan af Donner sedan han inte kunnat möta revisorerna en andra gång, eftersom han måste läggas in på sjukhus – "Jag är väldigt sjuk", sa han till Christer Zettergren i telefon; han hade leukemi, prover skulle tas – men någon hade sett honom sitta på NK:s café, Zettergren sökte honom i hemmet och fick veta av hustrun att Johan tyvärr inte var hemma; han hade åkt för att tvätta bilen.

Efter avskedet hotade han att ta sitt liv. Avskedsbrevet var redan skrivet. Det låg på hans skrivbord i våningen på Runebergsgatan, tillsammans med Rolexklockan som hans son nu skulle få ärva. Det var klockan han en gång fått på Bosch, en klocka han ömsint vårdat genom åren.

När Röda Korset till sist inkom med en polisanmälan, dagen efter det att Anders Milton ätit lunch med Johan af Donner, var saken redan ute i media och Johan af Donner ännu vid liv. Länskriminalen hittade ytterligare en misstänkt kompanjon, en reklamkille i Malmö. Enligt polisen var upplägget var detsamma som i fallet med tryckerifirman: Kompanjonerna fakturerade Röda Korset, före det Cancerfonden, och af Donner fakturerade dem, från sin och hustruns olika firmor. De lade på några tusenlappar på sina fakturor, stoppade mellanskillnaden i egen ficka.

Polisutredningen går tillbaka till 2000, stannar där på grund av preskriptionstiden. Kompanjonerna erkänner förfarandet, nekar till brott.

– Jag känner mig fruktansvärd lurad men samtidigt inser jag hur jävla dum och blåögd jag varit under den här tiden, säger mannen från Malmö i ett förhör.

– Hur mycket ersättning har du fått?

– Jag har inte fått någon ersättning, så tillvida att han sa att som besvär kan du lägga på några tusenlappar, sex-sjutusen.

– Sex-, sjutusen per gång?

– Ja, per... per gång. Jag visste ju inte hur många gånger det skulle bli.

– Hur många gånger har det varit?

– Det blir ju en massa. Han bara fortsatte ju. Det tog aldrig slut.

Johan af Donner förhörs tio gånger.

Första förhöret:

- Jag vill inte uttala mig.

Tredje förhöret:

- Fick du attestera dina egna fakturor som gått via Tryckmedia?

- Jag gjorde det, ja.

- Hade du tillåtelse att göra det?

- Svar nej.

- Varför?

- Jag kan inte svara på det men så blev det.

Femte förhöret:

- Du erkänner brott?

- Svar ja.

Sjunde förhöret:

- Vad har pengarna använts till?

- De har använts till många olika saker naturligtvis.

- Bland annat...?

- Det känner jag att jag inte kan gå igenom och redogöra för här...

- I stort?

- Omkostnader om man uttrycker det så.

I januari 2007 belastades hans American Express Gold Card med

79 120 kronor, i mars med 42 571 kronor, i april med 72 454 kronor, i maj med 63 457

kronor och så fortsätter det, månad för månad, även sedan American Express dragit

in kortet på grund av ständiga övertrasseringar, återkommande hot om inkasso och

rättsliga åtgärder: nytt kort, svensk bank. I mars 2008, för att ta ett exempel, gör han

av med runt 55 000 kronor på restaurangbesök, taxiresor, kläder och skor, livsmedel,

sprit, böcker, bensin, bankomatuttag. Han äter på krogar som Sturehof, Grand,

Operakällaren, Nya Sällskapet. Han handlar i butikerna kring Stureplan, på NK. Till

allt detta kommer varje månad avgiften till bostadsrättsföreningen

(10 000 kronor), räntan på lånet för att kunna löpa loss våningen vid Runebergsgatan

(33 000 kronor), hyra av lantstället på Sparreholms slott (7 500 kronor i månaden),

också årsavgiften för sonens skolgång på Lundsberg (180 000 kronor). Valborg firas i

Venedig, nyår i Thailand, påsken i Torekov. Han hade ett *enormt* kontaktnät. Det

kostade.

När kassan tryter skickas en eller två fakturor från JODO Design, Tempranillo Design & Inredning eller E K Josephsons Arkitektkontor – hans hustru säger i polisförhör att hon ingenting vet; hon står inte åtalad – till någon av kompanjonerna. Senast den 5 februari 2007 ska räkningen på 79 120 kronor vara betald till American Express; den 26 januari skickar han en räkning på 35 000 kronor till reklamfirman i Malmö, den 14 februari en ny räkning på 45 000 kronor. Ungefär så.

Åttonde förhöret:

- Jag undrar, är det inte så att det är din ekonomi som har gjort att du har gjort på det här sättet?
- Jovisst spelar det roll, självfallet, det sa jag också, ja sa att det var en förstärkning av... jag menar jag hade helt enkelt inte de medel som behövdes.

Johan af Donner arbetade en tid under 80-talet på Törnbloms reklambyrå. De var mycket nöjda med honom där, berättar förre chefen Urban Bjerkehag, de hade gärna sett att han fortsatt.

- Ingenting negativt du minns?
- Han hade otur. Det blev alltid lite dyrare än han hade beräknat.

Anders Sundelin

Fokus 8/2010